

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-АГРАРІЇВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

БОРКО Тетяна,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економічної теорії і
суспільних наук, Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна*

Анотація. Актуальність полягає в необхідності обґрунтувати теоретичні знання, практичні вміння та компетенції майбутніх фахівців-аграріїв, що мають бути сформовані в процесі професійної підготовки у вищій школі та закладатимуть підґрунтя для якісної професійної діяльності. Метою статті є визначення складників екологічної компетентності майбутніх фахівців-аграріїв у контексті формування екологічного світогляду.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічний світогляд, екологічна культура, професійна екологічна компетентність, екологічна освіта.

Актуальною проблемою сучасної вищої освіти аграрної сфери є підвищення рівня підготовки здобувачів вищої освіти, набуття ними професійної компетентності, формування екологічного світогляду, що практично пов'язано з перспективами інвестування вкладення капіталу у майбутній розвиток виробничого сектору держави. Теоретичні знання, практичні уміння та компетенції здобувачів вищої освіти, закладені у процесі фахової підготовки у вищій школі, формують основу для високого рівня фахової діяльності.

Концепція розвитку освіти в Україні (2015-2025 років) наголошує на пріоритетність проблем екологічного виховання, висуває завдання підготовки здобувачів вищої освіти з новим екологічним мисленням, які будуть спроможні перестерігати екологічні ризики в країні [5]. У 2019 році прийнято закон про основні засади державної екологічної політики України на період до 2030 року, де знайшли відображення основні положення цієї концепції [11].

Згідно з Концепцією екологічної освіти України головними завданнями екологічної освіти повинні бути виховання та плекання екологічної культури всіх суб'єктів суспільства [10].

Ключовим компонентом екологічної культури є екологічна свідомість, що виступає певною конфігурацією суспільної свідомості та є найважливішою складовою науково-філософського світогляду. Як особлива і відносно своєрідна конфігурація, вона склалася лише в ХХ ст. у результаті накопичення екологічних проблем [2, с. 335].

В той же час динамічне реформування зазначеної системи постійно ставить перед наукою нові виклики та завдання, які потребують теоретичного осмислення, глибокого дослідження та формулювання науково обґрунтованих пропозицій.

Актуальність теми зумовлена кризовим станом природи та зниженням ціннісних орієнтирів у суспільстві на початку ХХІ століття. Скрутна ситуація у

суспільстві привела до викривлення стосунків індивіда з природним середовищем як сферою його життєдіяльності, що спричинило зміни у природному, соціальному та культурному оточенні. Такі зміни вплинули і на світ індивіда зсередини, зруйнували його ціннісні прагнення, мотиви та установки. Складові екологічних компетентностей здобувачів вищої освіти стали предметом дослідження в теорії різних наук природничих, філософських, педагогічних, психологічних, культурологічних. Мета полягає в обґрунтуванні компонентів екологічного світогляду, що сприяють формуванню екологічних компетентностей здобувачів вищої освіти аграрної сфери.

Проблеми екологічних компетентностей, світогляду, екологічної культури та виховання передусім актуалізувалися у наукових дослідженнях першої третини ХХІ століття.

Дослідженню питання присвячені наукові роботи: Н. Анацької [1], Л. Виговського, Т. Виговської [2], О. Дідкова [3], Л. Коробчук [6], Н. Королецької [7], Ю. Нестеренка [8; 9] та ін. Вчені відзначають, що однією із форм суспільної свідомості є екологічна свідомість як суттєвий складник екологічного світогляду.

Організації екологічної освіти та виховання у навчальних закладах, комплексах, екологічних клубах присвячена значна кількість вітчизняних робіт, тоді як екологічним компетентностям, формуванню екологічного світогляду, екологічної культури студентів аграрної сфери дотепер у наукових працях в нашій державі приділялося недостатньо уваги.

Удосконалення вищої школи зумовлене концептуальною моделлю «освіти впродовж життя» та запитамі сучасної спільноти щодо ступеня професійної підготовки спеціалістів, важливим продуктом навчання яких у вищих навчальних закладах є оволодіння базовими компетентностями. Формування екологічного світогляду досліджується з іншої площини і має на меті не тільки оволодіння ustalеними стрижневими знаннями й вміннями, а й можливостями практичного застосування їх у своїй діяльності.

Сьогодні нагальною є проблема зростання продуктивності екологічної освіти в Україні, що має на меті підготовку громадян з високим рівнем екологічних знань [2, с. 340].

Формування екологічної свідомості безпосередньо пов'язано з професійними екологічними компетентностями студентів, оскільки основою концепції сталого розвитку цивілізації є саме екологічні знання.

На думку науковців С. Толочко та А. Шкодїна, основними показниками сформованості екологічної компетентності студентів аграрних вузів є: непохитність інтересу до екологічних проблем, відчуття необхідності в підвищенні рівня екологічних знань, потреби особистого внеску в екологічну діяльність; масштаб, осмислення та стійкість екологічних знань, конструктивне розв'язання екологічних завдань, наявність сукупних знань і вмінь практично вирішувати проблеми щодо збереження та поліпшення навколишнього середовища [13, с. 168-169].

Безперечно, сучасний стан довкілля є серйозною світовою проблемою. Споживчий стереотип поведінки на тлі безвідповідального ставлення до

природи став причиною глобальної екологічної кризи. Наразі стоїть завдання щодо здійснення термінових заходів щодо охорони природи. Вихід зі становища можливий лише в тій ситуації, коли людство усвідомить проблему, змінить світогляд та практику життєдіяльності. І вирішення цієї проблеми вбачається саме в освітньому просторі, у пошуку нових підходів до виховання, спрямованих на формування особистості, готової до активної природоохоронної діяльності, здатної знаходити оптимальні розв'язання екологічних завдань. Саме тому необхідна якісна підготовка екологічно грамотних фахівців, здатних взяти на себе відповідальність за збереження довкілля.

Екологічне виховання є визначальним напрямом державної політики, тому важливо формувати екологічний світогляд та екологічну культуру насамперед молодого покоління. Для його вирішення потрібно насамперед формування потужної законодавчо-нормативної бази. Законодавство України про екологічну освіту ґрунтується на Конституції України і формується з чинного законодавства України в галузі освіти, культури, природоохоронної діяльності [14, с. 403].

Безумовно, екологічна свідомість людини має систему узагальнених суджень, думок, ідеалів, життєвих цінностей особистості, що засвідчують глибоке усвідомлення життєвої потреби збереження спільного для всього людства життєвого середовища. Варто наголосити, що в засадах екологічного судження базується екологічна наукова картина світу, що є цілісним комплексом світоглядних ідей. Сьогодні таких ідей сформульовано чимало.

Поки що зростає роль екологічної освіти як цілісного педагогічного процесу. У цьому напрямі варто апелювати до основних педагогічних завдань, що розв'язуються в ході вироблення наукового світосприйняття, а саме до проблем навчання, виховання та розвитку. Завдання навчання припускають оволодіння студентами сукупністю світоглядних уявлень та переконань. Завдання виховання пов'язані з формуванням суджень, поглядів, ціннісних орієнтирів, що потребує аргументованого усвідомлення студентами світоглядних уявлень, цінностей, полемічного обговорення дискусійних питань, застосування світоглядного досвіду практично. Завдання розвитку полягають у виробленні наукового стилю мислення, схиляють до застосування моделі проблемного навчання – включення студентів у вирішення проблем (теоретично та практично).

Дослідниця Н. Анацька зазначає, що екологічні знання у межах сучасної освіти – це вагомий аспект у становленні екологічної свідомості, тому весь освітній процес повинен бути екологічно спрямованим. Поряд з тим екологічні знання є головною засадою екологічного вчення, що визначає засвоєння упорядкованих екологічних знань і слугує формуванню екологічного світогляду, тобто осмисленню єдності людини й природи. Екологічні знання повинні бути пріоритетними в технічних, економічних, гуманітарних знаннях, виявляти обізнаність взаємодії людини з природою [1, с. 13].

Л. Коробчук наголошує на вчених, які, вивчаючи проблеми екологічного виховання та екологічної освіти, єдині в твердженні, що всі люди, зокрема

майбутні спеціалісти, повинні мати такий ступінь розвиненості екологічного світогляду, який би задовольняв продуктивний розвиток соціально-еколого збалансованого суспільства [6, с. 122].

Метою екологічного виховання є формування високого рівня екологічної культури, що ґрунтується на формуванні цілісного світогляду, що передбачає функціонування системи життєвих цінностей, екологічної етики та розвитку екологічної грамотності.

Концепція екологічної освіти України визначає екологічний світогляд як один із основних складників екологічної культури, а головним завданням вищої освіти є продукування у студентів високої екологічної культури, глибоких екологічних знань та екологічного світосприйняття [10].

З цієї причини виникають певні проблеми генерування екологічного світогляду здобувачів вищої освіти з перепрофілюванням навчального процесу у вищій школі на «активне навчання» студентів. Мова йде про активізацію навчальної пізнавальної діяльності фахівців за умов зосередження навчального процесу на застосуванні багатоманітних активних форм і методів, які б поєднували у собі освітній та професійний аспекти підготовки.

Як відомо, світогляд постає досить складним і багатогранним феноменом. Зважаючи на філософський зміст поняття «світогляд» – певний порядок поглядів на неупереджений світ і місце в ньому індивідуума, на ставлення людини до навколишнього світу і самої себе, а також зумовлені цими поглядами основні життєві орієнтири людей, їх погляди, ідеали, переконання, принципи пізнання й діяльності, культурні надбання. Світогляд, будучи віддзеркаленням світу і маючи значуще відношення до нього, має певну вагу й певну регулятивну роль, виступаючи як методологія побудови загальної наукової системи образів, уявлень людини про світ [4, с. 806]. З цього погляду екологічний світогляд є елементом екологічної культури, ґрунтовним осмисленням життєвої доцільності зберегти всьому суспільству середовище проживання.

Водночас екологічну свідомість формулюють як рівнозначне відтворення у пам'яті індивідів їхнього місця та призначення у функціонуванні порядку «суспільство – природа» в рамках еволюції. Світоглядний чинник через систему концептуальних механізмів визначає часткове і стійке ставлення індивіда до твердження та шляхів рішення екологічних проблем, таким чином виконує системоутворююче призначення [12].

Проблеми формування екологічного світогляду здобувачів вищої освіти виявляються комплексними, отже, вимагають і всебічного підходу, аналізу результативності перебігу цього процесу, умов його продуктивності та умов його запровадження в соціально-культурну та державно-правову практику. Комплексний підхід до процесу генерування екологічного світогляду майбутніх спеціалістів вимагає нерозривної єдності всіх предметів і явищ, взаємозв'язаних і взаємозумовлених, всіх компонентів цього феномена в їх взаємозалежності, взаємозв'язку, взаємному впливові один на одного і на прикінцевий результат – рівень зорганізованості екологічного світогляду здобувачів вищої освіти, який виражається як у ставленні людини до природи,

усвідомленні законів її прогресу, так і в функціонуванні людей.

Екологічні компетентності, а також і проблеми формування екологічного світогляду здобувачів вищої освіти аграрної сфери є багатоаспектними. Розбір усіх компонентів дає можливість формувати цілісний порядок фахової готовності до майбутньої діяльності. До основних складових ефективного формування екологічного світогляду здобувачів вищої освіти зараховують: екологічну культуру, екологічне виховання, екологічну освіту, еколого-практичну діяльність. Для формування екологічного світогляду здобувачів вищої освіти вагомим являється об'єднання соціально-економічної, природничо-наукової, а також правової площини взаємодії усіх суб'єктів освітнього процесу. Стратегічне ж рішення в цьому контексті вбачається у формуванні базової екологічної обізнаності майбутніх спеціалістів-аграріїв, спрямованої на осмислене застосування накопичених знань у практичній діяльності, що рівночасно виявляється способом виховання, в процесі якого здійснюється становлення порядку цінностей, а тому й морального ставлення індивіда до довколишнього природного середовища.

Тож майбутній фахівець аграрної сфери зобов'язаний формувати в процесі навчання певні компоненти екологічної компетентності. Здобувач вищої освіти повинен знати, уміти та розуміти (усвідомлювати) фундаментальні складники та установи екології, всі методи реалізації екологічних завдань дисципліни, а також методику здійснення екологічного дослідження; розв'язувати фахові завдання, що вимагають осягнути та застосовувати екологічні знання у нових ситуаціях; самостійно опанувати екологічні знання з різноманітних джерел; збагнути необхідність екологічних знань як основи успішної фахової підготовки; усвідомити значимість екологічної самоосвіти, щоб в майбутньому приймати важливі рішення та реалізовувати в професійній діяльності.

Потрібно здійснити низку заходів, а саме: сформувати науково обґрунтовану аграрну екологічну політику на рівні держави, регіону; вдосконалити навчальні програми з урахуванням сучасних напрацювань агрокультури; регулярно і постійно підіймати ступінь екологічної свідомості людини шляхом генерування корелятивних світоглядно-значущих настанов з метою цілеспрямованого впливу на свідомо-теоретичний рівень екологічної зрілості.

Проблема формування екологічних компетентностей здобувачів вищої освіти аграрної сфери є доволі багатоаспектною та дає можливість започаткувати монолітну систему фахової готовності отримати в майбутньому омріяну професію. Проте ця стаття не вичерпує усіх проблем, відповідно нові дослідження імовірно можуть бути направлені на розгляд процесів саморозвитку екологічних компетентностей на підставі визначення зв'язків між зоолого-екологічними та фахово направленними дисциплінами.

Вирішення глобальних екологічних проблем можливе на основі звернення педагогічної науки до питання виховання екологічної культури особистості.

Література

1. Анацька Н. В. Екологічна освіта: знання і життєво-ціннісні орієнтації сучасної людини: дис. на зд. н. ст. к. філос. н. / НАПН України Ін-т вищої освіти. Київ, 2016. 220 с.
2. Виговський Л. А., Виговська Т. В. Світогляд як системо утворюючий чинник у процесі формування екологічної свідомості особистості. *Університетські наукові записки*. 2016. № 59. С. 333-341.
3. Дідков О. Формування екологічної свідомості та культури засобами освіти та виховання особистості. URL : <https://ird.npu.edu.ua/files/didkov.pdf> (дата звернення: 01.03.2022).
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років. URL: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_konserc.pdf (дата звернення: 15.02.2022).
6. Коробчук Л. Формування екологічного світогляду як складова підготовки майбутніх фахівців-екологів. *Наукові записки. Сер. «Педагогіка»*. 2009. № 3. С. 119-122.
7. Королецька Н. В. Розвиток екологічної культури майбутніх бакалаврів лісового і садово-паркового господарства у процесі фахової підготовки: автореф. дис. к. п. н./Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2018. 22 с.
8. Нестеренко Ю. В. Дослідження моделі формування екологічної свідомості студентів. URL : <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/44162/1/68-71.pdf> (дата звернення: 15.02.2022).
9. Нестеренко Ю. В. Формування світогляду студентів засобами екологічної освіти. 2020.
10. Про концепцію екологічної освіти в Україні : Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України №13/6-19 від 20.12.2001 р. URL : <http://www.osvita.irpin.com/viddil/v5/d33.htm>. (дата звернення: 12.02.2022).
11. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019, № 2697-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>. (дата звернення: 15.02.2022).
12. Радей А. С. Екологічна свідомість і культура: теоретико-методологічний аспект. URL : http://novyn.kpi.ua/2008-3/15_Radej.pdf (дата звернення: 27.02.2022).
13. Толочко С. В., Шкодин А. В. Формування екологічної компетентності студентів агротехнічних спеціальностей ВНЗ. *Екологічні науки*. 2017. № 18-19. С. 165-172.
14. Хвіст В. О. Формування екологічної культури особистості: світовий та український досвід. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2011. Вип. 159, ч. 1. С. 401-408.

Environmental competence formation of higher agricultural education

Abstract. The relevance lies in the well-founded theoretical knowledge, practical skills and competencies of future agricultural specialists, which should be formed in the process of professional training in higher education and will lay the foundation for quality professional activity. The problem of the topic is considered in the disclosure of the components of environmental competences of those obtaining higher education in the agrarian sphere.

Keywords: ecological education, ecological worldview, ecological culture, professional ecological competence, ecological education.